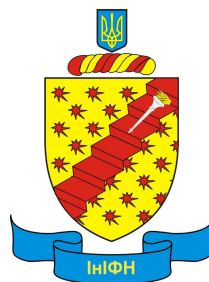

**Міністерство освіти і науки України
Національна металургійна академія України
Інститут інтегрованих форм навчання**

Кафедра **Економіки і соціально-гуманітарних дисциплін**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до самостійного вивчення дисципліни “Етика і естетика”
студентами заочної форми навчання напрямку
6.030601 «Менеджмент»**

Дніпро ІНІФН 2016

ЗМІСТ

	стор.
1. Робоча програма та методичні вказівки по темах дисципліни	3
2. Індивідуальні завдання	6
3. Питання для підготовки до підсумкового контролю	41
4. Перелік рекомендованої навчально-методичної літератури	43

1 РОБОЧА ПРОГРАМА ТА МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ПО ТЕМАХ ДИСЦИПЛІНИ

Загальні положення

Навчальна дисципліна "Етика і естетика" входить до дисциплін соціогуманітарного циклу при підготовці бакалаврів.

Мета вивчення дисципліни – це формування системи знань з історії та сучасних концепцій етики і естетики як важливого показника освіченості фахівця.

У результаті вивчення дисципліни студент повинен

знати:

- основні категорії етики та естетики;
- духовно-практичні засоби вирішення світоглядних та методологічних проблем в історії людства;
- основні етико-естетичні проблеми людського буття;
- критерії оцінки змісту людського існування.

вміти:

- свідомо орієнтуватись у цінностях сучасного людства;
- аналізувати ціннісні аспекти розвитку культури і сучасної цивілізації.

Зв'язок з іншими дисциплінами – дисципліна «Етика і естетика» має зв'язок з усіма соціальними та гуманітарними дисциплінами. Зокрема, набуті знання і вміння можуть бути використані при вивченні філософії, соціології, політології, історії, культурології, педагогіки, психології тощо.

Зміст дисципліни

Тема 1. Предмет етики. Історія етичних вчень.

Етика, мораль, моральність. Етика як філософська наука. Рівні етичного знання та завдання науки етики. Етика доби античності і середньовіччя. Етика Нового часу. Марксистка етика. Етика сучасності.

Література: [1, с. 4-29, 41-58, 105-142, 6, с. 5 – 150].

Тема 2. Мораль як соціальний феномен

Поняття і структура моралі. Специфіка і функції моралі. Моральні властивості. Поняття і структура моральної свідомості. Норми і принципи моралі. Моральні мотиви і ціннісні орієнтації. Добро і зло.

Література: [1, с.105-142; 183-241].

Тема 3. Моральна діяльність

Поняття моральної свободи. Свобода дії, вибору, волі. Вчинок – елемент моральної діяльності. Проблема співвідношення цілей і засобів діяльності.

Література: [1, с.105-142; 183-241].

Тема 4. Основні етичні проблеми сучасності

Спілкування як основа людської моральності. Відкритість і замкнутість, монологічність і діалогічність людської особистості. Парадигма спілкування в сучасній культурі. Істина в етиці. Моральність і соціальна диференціація суспільства. Етноетика. Мораль і віра. Різноманітність релігійних вірувань і етика. Конфлікт поколінь.

Література: [1, с. 276 – 294, 306 – 328, 358 – 365, 89 – 102]; [1, с. 72 – 92, 328 – 346].

Тема 5. Визначення і сутність поняття "естетика". Основні естетичні категорії

Естетика – система законів, категорій і понять. Художній образ і проблема художнього методу. Багатоманітність естетичних властивостей. Потворне, негідне і страхітливе як антиподи краси.

Література: [4, с. 8-16, 47-120; 5, 195 – 216].

Тема 6. Основні естетичні концепції ХІХ – ХХ ст.

Нігілізм і екзистенціалізм в мистецтві. Проблеми історизму і структуралізму. Естетика як онтологія і гносеологія мистецтва. Естетичні концепції Гегеля і Чернишевського. Технократизм в мистецтві. Промислове мистецтво. Прикладне мистецтво. Дизайн. Художній напрямок як єдність

методу і стилю. Неонатуралізм і нігілізм. Абстракціонізм. Поп-арт. Масова культура.

Література: [4, с. 217 – 233, 309 – 324; 5, с. 26 – 77]; [4, с. 342 – 388]; [4; 5].

Тема 7. Мистецтво та дійсність

Еволюція поглядів на сутність “екстетичного”. Становлення науки “екстети” виділення його особистого предмету – закономірності почутевого пізнання і художньої творчості. Мистецтво як специфічна форма відображення дійсності. Вплив конкретних наук на еволюцію естетики. Залежність естетики від розвитку філософської думки. Соціальні функції естетики.

Література: [4, с. 217 – 233, 309 – 324; 5, с. 26 – 77]; [4, с. 342 – 388]; [4; 5]

Тема 8. Основні види мистецтва

Історія поглядів на види мистецтва. Взаємодія видів мистецтва. Характеристика деяких видів мистецтва.

Література: [4, с. 234 – 277, 309 – 324; 5, с. 78 – 105]; [4, с. 390 – 432]; [3, с. ; 5]

2 ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАВДАННЯ

2.1 МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИКОНАННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ЗАВДАНЬ

Мета і завдання індивідуальної роботи

Виконання індивідуальних завдань, запропонованих студентам з дисципліни «Етика і естетика», стимулюватиме розвиток навичок самостійної роботи з літературою, вміння знайти відповіді на різноманітні питання, що в свою чергу сприятиме навичкам науково-дослідної роботи.

Навчальним планом визначено, що студенти заочної форми навчання виконують одне індивідуальне завдання з дисципліни “Етика і естетика”.

Студентам запропоновано 25 варіантів індивідуальних завдань.

Кожне індивідуальне завдання складається з теоретичних, проблемних питань та тестових завдань які охоплюють усі теми курсу. Передбачаються стислі і конкретні відповіді на них, що повинні містити в собі конкретні дані та обґрунтування тих чи інших положень. Робота повинна відображати наукову точку зору.

Номер варіанту визначається двома останніми цифрами номера залікової книжки студента. Якщо ця цифра перевищує число “25”, то від неї необхідно відрахувати число, кратне 25 (25, 50, 75).

Вимоги до виконання індивідуального завдання: відповідність змісту робочої програми дисципліни “Етика і естетика”, чітке визначення сутності категорій, законів з посиланням на першоджерела, чітка логіка і необхідний обсяг, перелік літературних джерел.

Порядок виконання індивідуального завдання: вибір варіанту завдання, вивчення і конкретизація учбової, наукової літератури, статистичної інформації, виконання індивідуального завдання, оформлення, підготовка до співбесіди з викладачем-консультантом, захист.

Окрім рекомендованих підручників, навчальних посібників і монографій студенти, готуючи індивідуальні завдання, можуть користуватися іншою літературою, якщо вона ухвалена міністерством освіти та науки України.

Оформлення індивідуальної роботи

Індивідуальна робота повинна бути виконана державною мовою.

Перша сторінка роботи – титульний аркуш (див. Додаток 1). Текст роботи пишеться на одній стороні стандартного аркуша (формат А4) розбірливо і акуратно.

Допускається представлення індивідуальної роботи у вигляді комп’ютерного роздруку (Times New Roman, 14; міжстрочний інтервал – 1,5; всі поля – 2 см; абзацний відступ 1,25-1,27 см; нумерація сторінок у правому верхньому куті; форматування тексту по ширині). Обов’язковою умовою є наявність полів для зауважень рецензента і нумерація сторінок. На першій сторінці номер не проставляється.

У список літературних джерел, що розташований в кінці індивідуальної роботи, включається література, яка безпосередньо використана при написанні роботи (вона цитувалася, на неї посилалися або вона послужила відправною точкою при формуванні відповідей студента).

Список літератури формується в наступному порядку:

- 1) законодавчі акти України в хронологічному порядку їх прийняття;
- 2) монографії, збірники, статті - в алфавітному порядку прізвищ авторів; що не мають на титульному аркуші автора - в алфавітному розташуванню заголовків.

Захист індивідуальної роботи

Робота надається для перевірки не пізніше ніж за 10 днів до початку сесії.

Керівник роботи перевіряє індивідуальну роботу та виставляє попередню оцінку. Якщо оцінка позитивна, робота допускається до захисту. На роботі зазначається «До захисту», ставиться дата та підпис викладача.

При підготовці до захисту студенту потрібно уважно ознайомитися з критичними зауваженнями рецензента, додатково вивчити питання, що викликали ці зауваження.

Захист індивідуальної роботи складається з доповіді студента (5 - 7 хвилин) по виконаній роботі та у відповідях на питання, які поставлені в рецензії керівником або виникли в ході захисту. Після цього визначається захищена чи не захищена індивідуальна робота.

Оцінювання індивідуальної роботи здійснюється викладачем, на роботі ставиться надпис «Захищено», дата та підпис викладача.

У сучасному світі етика та естетика глибоко проникають у практичне життя суспільства. Зростає значимість викладання етики та естетики у загальноосвітній школі як основи при формуванні моральної особистості, тобто допомагає оволодіти критеріями оцінки власних учинків, виховує потребу свідомого вибору діяльності та моральних засобів для досягнення поставленої мети. Про це свідчить програма гуманізації освіти та Болонський процес, результатом яких є викладання етики та естетики у загальноосвітній школі, відкриття нових спеціальностей у ВНЗ, що готують професійних викладачів етики та естетики. Розвиток сучасного суспільства з його глобалізацією вимагає високого рівня культури людських стосунків, знання моральних цінностей людини, взаємодії моралі й законів в сучасному суспільстві.

Курс "Етики та естетики" завершує собою весь цикл гуманітарної освіти, виступаючи його прикладною стороною - навчаючи студентів не тільки вчитися й опановувати знаннями, але й умінню піднести отримані знання найбільш оптимальним і науковим способом.

Мета виконання індивідуальної роботи – перевірити закріплення теоретичних знань та вміння застосувати їх на практиці. Після визначення варіанту студент приступає до ознайомлення і вивчення літературних джерел відповідно до теоретичного завдання. Для виконання індивідуальної роботи

необхідно вивчити ряд навчальних періодичних видань, які рекомендовані в списку основної літератури.

Навчальним планом визначено, що студенти заочної форми навчання виконують одне індивідуальне завдання з дисципліни “Етика і естетика”.

Студентам запропоновані 25 варіантів індивідуальних завдань.

Індивідуальне завдання складається з теоретичного і проблемних питань, що виконують всі студенти. Відповідь на теоретичне запитання повинна ґрунтуватися на розкритті відповідних тем програми дисципліни.

Вимоги до виконання індивідуального завдання: відповідність змісту програми навчальної дисципліни “Етика і естетика”, чітке визначення сутності категорій, законів з посиланням на першоджерела, чітка логіка і необхідний обсяг, перелік літературних джерел.

Номер варіанту студент визначає по останній цифрі списку у журналі відвідувань занять студентами.

Порядок виконання індивідуального завдання: вибір варіанту завдання, вивчення і конкретизація наукової літератури, статистичної інформації, написання індивідуального завдання, оформлення, підготовка до співбесіди з викладачем-консультантом, захист.

Зразок оформлення титульної сторінки індивідуального завдання надається в Додатку 1.

2.2 ВАРІАНТИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАВДАННЯ

Варіант № 1.

1. Коли виникли терміни "етика" і "мораль"?
2. Які психологічні, соціальні і моральні суперечності можуть виникати при благодійній діяльності?
3. Тестове завдання 1. Виділіть правильні, на Ваш погляд, висловлювання:
 - а) Суспільних громадянських ідеалів, не пов'язаних органічно з ідеалами моральними, не існувало ніколи, та й не може існувати! (Ф.М. Достоевський);
 - б) Ідеал – ніщо інше, як кульмінаційний пункт логіки, подібно до того, як краса – ніщо інше, як вершина істини (В. Гюґо);
 - в) Ідеалом є будь-яка дійсність у своїй найвищій істині (Г.В.Ф. Гегель);
 - г) Дійсність завжди є втіленням ідеалу, і заперечуючи, змінюючи її, ми робимо це тому, що ідеал, втілений нами ж у ній, вже не задовольняє нас, – ми створили в уяві інший, кращий (О.М. Горький);
 - г) Головна ідея завжди повинна бути недосяжно вищою, ніж можливість її виконання (Ф.М. Достоевський);
 - д) Цінність ідеалу в тому, що він віддаляється у міру того, як ми наближаємося до нього (М. Ганді);
 - е) Ідеал – це манера вередувати (П. Валері);

- є) Наш ідеал – не кастрована, полишена тілесності, відірвана істота; наш ідеал – це цілісна, дійсна, всебічна, досконала, освічена людина (Л. Фейєрбах).
4. Тестове завдання 2. Виділіть істинні, на Ваш погляд, судження про безсмертя людини. Розтлумачте їхній зміст і правомірність:
- а) Хто помер, але не забутий, той безсмертний (Лао-цзи);
 - б) Безсмертя тварин – у нащадках, а людини – у славі, заслугах і діяннях (Ф. Бекон);
 - в) Лише той здатний на велике діяння, хто живе так, неначе він безсмертний (Л. Вовенарг);
 - г) Смерть – це стріла, що пущена в тебе, а життя – це та мить, доки вона до тебе летить (Аль-Хусрі);
 - г) Почуття безсмертя – природжене почуття, інакше хіба б ми жили безтурботно до неможливості та нерозумно жорстоко, або віддавали б інколи зовсім задарма іншому своє коротке життя (М.М. Пришвін);
 - д) Жити проти волі огидно; але ще жахливіше було б стати безсмертним, якщо ти цього не бажаєш (Г. Ліхтенберг);
 - е) Ми всього боїмося, як і призначено смертним, і всього хочемо, неначе нагороджені безсмертям (Ф. Ларошфуко).
5. Тестове завдання 3. Існує думка, що гідне, шляхетне життя виявляється у боротьбі за безсмертя. Зазначте вияви цієї думки у наступних висловленнях і покажіть, наскільки вона справедлива:
- а) Людина безсмертна завдяки пізнанню. Пізнання, мислення – це коріння її життя, її безсмертя (Г.В.Ф. Гегель);
 - б) Ідея про безсмертя – це саме життя, живе життя, його закінчена формула і головне джерело істини і правильної свідомості для людства (Ф.М. Достоєвський);
 - в) Безсмертні – смертні, смертні – безсмертні; смертю одне одного вони живуть, життям одне одного вони вмирають (Геракліт);
 - г) Віра в безсмертя... виражає ніщо інше, як істину і факт... що людина, втрачаючи своє тілесне існування, не втрачає свого існування в душі, у спогадах, в серцях живих людей (Л. Фейєрбах);
 - е) Для мене переконаність у вічному житті впливає з поняття діяльності. Оскільки я дію невтомно до самого кінця, природа зобов'язана надати мені іншу форму існування, якщо нинішній довше не втримати мого духу (І.В. Гете).

Варіант № 2.

1. Чи збігається теоретичний зміст термінів "етика", "мораль", "моральність" з їх повсякденним вживанням?
2. Які історичні умови благодійності як соціального явища?

3. Тестове завдання 1. Серед різноманітних тверджень про життя людини виділіть ті, в яких мовиться про сенс життя, й обґрунтуйте їхню правомірність:
- а) Почуття життя належить до речей, які самі по собі приносять задоволення, поза як життя – благо за своєю природою (Аристотель);
 - б) Життя людське – це боротьба (античний афоризм);
 - в) Жити – значить діяти з енергією; жити – боротьба, в якій треба битися хоробро й чесно (М.В. Шелгунов);
 - г) Життя – це місія, це праця; уявляти собі життя лише як приємне в ньому – це означає принижувати його (Ж. Гюйо);
 - д) Людське життя схоже на коробку сірників. Ставитися до нього надто серйозно – смішно. Ставитися несерйозно – небезпечно (Акутагава Рюноске);
 - е) Найлегше в житті – померти, найважче – жити (А. Азад);
 - є) Життя не в тому, щоб жити, а в тому, щоб відчувати, що живеш (В.О. Ключевський);
 - є) Уміти насолоджуватися прожитим життям – значить жити двічі (Марціал).
4. Тестове завдання 2. Виділіть висловлювання, в яких відзначається хибний сенс життя людини. Розтлумачте їх зміст:
- а) Жити погано, нерозумно, нестримано й нечесливо – значить... не погано жити, а повільно вмирати (Демокріт);
 - б) Життя неможливо зберегти тим, що його цінуєш (Ян Чжу);
 - в) Небагато коштує життя того, кому ніщо не дорожче, ніж життя (І. Зейме);
 - г) Погано, коли у людини немає чогось такого, за що б вона ладна була померти (Л.М. Толстой);
 - д) Лише ті здатні відчувати життя, кому часто випадає бути на краю смерті (Д. Неру);
 - е) Існує лише одна чеснота – справедливість, один обов'язок – бути щасливим, один висновок – не перебільшувати цінності життя і не боятися смерті (Д. Дідро);
 - є) Чи може людина з певністю сказати, чого їй забажається в майбутньому, якщо вона не здатна зрозуміти, чого вона воліє тепер (Ф. Ларошфуко);
 - є) Будь-хто, якщо не вірить у майбутнє життя, мертвий і для цього (І.В. Гете);
 - ж) Не роби того, що допикатиме тобі на смертному одрі. Життя швидкоплинне (давньоіндійський афоризм).
5. Тестове завдання 3. Виділіть висловлювання, в яких ідеться про сенс життя людини, що ґрунтується на високих моральних чеснотах. Поясніть їхній зміст:
- а) Людина лише тоді по-справжньому дорожить життям, коли у неї є щось незрівнянно дорожче власного життя (В.О. Сухомлинський);

- б) Життя само по собі – ані благо, ані зло, воно вміщує благо і зло, залежно від того, на що саме ви його перетворили (М. Монтень);
- в) Мета життя – самовираження. Виявити в усій повноті свою сутність – ось для чого ми живемо (О. Уайльд);
- г) Треба любити життя більше, ніж сенс життя (Ф.М. Достоєвський);
- г) Найкоротший вираз сенсу життя такий: світ рухається, вдосконалюється; завдання людини – взяти участь у цьому русі, і підкорятися, і сприяти йому (Л.М. Толстой);
- д) Якщо хочеш жити для себе, живи для інших (Сенека);
- е) Для того, щоб жити як слід, треба мати або розум, або зашморг (Діоген);
- є) Хто хоче прийняти сенс життя як зовнішній авторитет, той закінчує тим, що за сенс життя приймає нісенітницю своєї власної сваволі (В.С. Соловйов);
- ж) Вік живи – вік навчайся того, як потрібно жити (Сенека);
- з) Життя, як п'єса в театрі: важливо не те, наскільки вона довга, але наскільки вона добре зіграна (Сенека);
- и) Те, що зробило прекрасним моє життя, зробить прекрасною і мою смерть (Чжуан-цзи).

Варіант № 3.

1. Який зміст "золотого правила моральності"?
2. Відтворіть зміст "дилема ув'язненого". У чому полягає її етичний сенс?
3. Тестове завдання 1. Виокремлено різні рівні осмислення сенсу життя людини (соціальної групи). Розкрийте зміст цих рівнів і поясніть на фактах сучасного життя:
 - а) раціонально осмислений сенс життя – чітко визначений в життєвих принципах або програмах дій;
 - б) неусвідомлений або мало усвідомлений сенс життя, що постає в емоційних формах, в коливаннях настрою;
 - в) морально спотворений сенс життя – психопатологічний, злочинний;
 - г) сенс життя відсутній – життя без будь-якого сенсу, без будь-якої можливості його усвідомлення.
4. Тестове завдання 2. Виділіть висловлювання, в яких тією чи іншою мірою йдеться про сенс життя. Поясніть, до якого напрямку етичної думки слід віднести кожне з виділених суджень:
 - а) Вдовольняйся теперішнім, проте прагни кращого (Сократ);
 - б) Мета життя – “добрий настрій” (евтюмія), не тотожний із задоволенням, але такий стан, за якого душа живе безтурботно й спокійно, не збурювана жодним страхом, ні боязню демонів, ні якою-небудь іншою пристрастю (Демокрит);
 - в) Треба шукати щось таке, що день по день чимраз більше не підпадає під владу, яка не знає перепон. Що ж це? Душа, але душа несхитна, шляхетна, піднесена. Чи можна назвати її інакше, ніж Богом, котрий знайшов притулок у тілі людини? (Сенека);

- г) Хоч живемо – для Господа живемо, хоч помираємо – для Господа помираємо (Сенека);
- г) Центральним пунктом усього всесвітньо історичного повороту, що становив сократівський принцип, є те, що місце оракулів посіло свідчення духу індивідуумів і що суб'єкт перебрав на себе акт прийняття рішення (Г.В.Ф. Гегель);
- д) Возлюби Господа Бога твого всім серцем твоїм, і всією душею твоєю, і всім розумінням твоїм: це є перша й найбільша заповідь. Возлюби ближнього твого, як самого себе (Біблія);
- е) Поведінка людини, яка поєднує мерзотне життя з побожністю, видається мені куди більш вартою осуду, ніж поведінка людини, вірної собі в усьому й завжди однаково порочної (М. Монтень);
- є) Сенс не можна дати, його треба знайти (В. Франклін);
- ж) Якщо конструювання... майбутніх часів не є нашою справою, то тим точніше ми знаємо, що нам потрібно здійснити в теперішньому (К. Маркс).

5. Тестове завдання 3. Нижче наведені висловлювання про мрії людей. Визначте, які з них можна вважати смислотворчими в житті людини, і поясніть свій вибір:

- а) Найбільше схожі на нас наші фантазії. Кожному мрія вимальовується відповідно до його натури (В. Гюго);
- б) Мрія могутніша, ніж реальність. І чи може бути інакше, коли сама вона є вищою реальністю. Вона душа суцього (А. Франс);
- в) Мрія – думка, якій немає чим жититися (Ж. Ренар);
- г) Зрозуміти, що є кращим, – це вже працювати над його здійсненням (Ж. Гюйо);
- г) Людина не повинна скаржитися на час – із цього нічого путнього не вийде. Час поганий: то що ж, на те й людина, щоб покращати його (Т. Карлейль);
- д) У будь-якої нормальної людини буває період, коли вона вимисел ставить вище ніж факт, бо факт – це те, чим вона зобов'язана світові, натомість фантазія – це те, чим світ зобов'язаний їй (Г.К. Честертон);
- е) Існують безталанні мрійники, й тоді вони справді небезпечні люди (Г. Ліхтенберг);
- є) Жартувати з мрією небезпечно, зруйнована мрія може принести нещастя в життя; в гонитві за мрією можна прогавити життя або в пориванні шаленого запалу офірувати його (Д.І. Писарев);
- ж) У мрії є бік, кращий, ніж дійсність; у дійсності є бік, кращий, ніж мрія. Повне щастя було б поєднанням того й того (Л.М. Толстой);
- з) Мрії – не втеча від дійсності, а засіб наблизитися до неї (С. Моем).

Варіант № 4.

1. Яке узагальнююче визначення можна дати моралі?
2. Які основні нормативні положення теорії "розумного егоїзму"?

3. Тестове завдання 1. Назвати особливості поняття “сенс життя”. Відкинути помилкові відповіді і обґрунтувати своє розуміння:
- а) це регулятивне поняття, що притаманне будь-якій розвинутій світоглядній системі;
 - б) визначається соціальним становищем індивідів, груп, класів, їхніми потребами та інтересами, принципами та нормами поведінки;
 - в) так звані “вічні” питання: чим людина є, для чого вона живе, як їй жити, чи варто жити взагалі, як бути щасливим;
 - г) ідеал, що його конструює людина, ставлячи собі за мету його досягти;
 - ґ) поняття, що збігається з мотивами вибору професії і трудової діяльності;
 - д) ідея про те, щоб усі помисли й діяльність спрямовувати на велику і шляхетну справу розбудови гідного для людини життя;
 - е) сенс життя – це щось ефемерно-духовне, недосяжний ідеал;
 - є) усталена домінуюча спрямованість свідомості людини або групи людей, що безпосередньо виявляється в їхній діяльності і має соціальну цінність;
 - ж) така найвища ідея, що сприяє прогресивному розвитку індивіда;
 - з) високоморальна думка, в якій відбиваються уявлення про соціальне або потойбічне безсмертя.
4. Тестове завдання 2. З наведених тверджень про моральне виховання і самовдосконалення виділіть думки про необхідність пізнати самого себе:
- а) Пізнаємо самих себе: нехай при цьому ми не осягнемо істини, проте наведемо лад у власному житті, а це для нас нагальніша справа (Б. Паскаль);
 - б) Емоційність натури, що властива морально та естетично вихованій людині, відбивається в тому, що серце стає сприйнятливим до доброго слова, повчання, поради, напучування. Якщо ви хочете, щоб слово навчало жити, виховуйте тонкість, емоційну чутливість юного серця (В.О. Сухомлинський);
 - в) Моральне виховання повинно виробити волю (І.Ф. Гербарт);
 - г) Людина не може бути щасливою, якщо серце її хвилюється безладними побажаннями; якщо добробут ближнього збуджує в ній заздрість; корисливість спонукає її домагатись чужого, а честолюбство і ненависть позбавляють душевного спокою. Звідси випливає частина виховання, що має предметом освіту серця і називається вченими моральним вихованням (М.І. Новиков);
 - ґ) Той, хто найкраще знає сам себе, той найменше себе й поважає (Л.М. Толстой);
 - д) Фізичне виховання від морального відрізняється тим, що воно для вихованця пасивне, натомість останнє – діяльне. Усе ґрунтується не на дисципліні, а на принципах (І. Кант);
 - е) Найвища настанова – навчити людське серце самопізнання через співстраждання і гнів; і чим глибше це самопізнання, тим людина мудріша, справедливіша, щиріша, терпиміша і добріша (П.Б. Шеллі).

5. Тестове завдання 3. З тверджень про засоби морального виховання виокремте думки про вплив авторитету (1) і поваги, довіри до людини (2):
- Виховання є справа авторитету і поваги (С. Смайлс);
 - Авторитет і слухняність не можуть бути метою. Мета може бути лише одна: правильне виховання (А.С. Макаренко);
 - Я володар душі свого вихованця лише остільки, оскільки мені пощастило досягти того, що мій вихованець став володарем власної совісті (В.О. Сухомлинський);
 - Ніяка сумісна дія неможлива без нав'язування деякій кількості людей чужої волі, тобто без авторитету (Ф. Енгельс);
 - Таємниця успішного виховання впливає з поваги до учня (Р. Емерсон);
 - Якщо ти хочеш випробувати, чи можна людині довіряти їй чи може вона своє слово втримати, придивись, чи сумує вона за рідними місцями, чи тягнеться до улюблених друзів і чи плаче за минулими роками (Ібн Абд Раб-бихі);
 - Сенс авторитету в тому й полягає, що він не потребує жодного доказу, що приймається як безумовна перевага старшого, як його сила і цінність (А.С. Макаренко);

Варіант № 5.

- Якою є сфера значущості моральних вимог?
- Якими є критерії раціональності дій?
- Тестове завдання 1. З наведених нижче суджень про виховання людини виділіть лише ті, в яких йдеться про виховання моральних звичок:
 - Виховання, поза сумнівом, є ніщо інше, як звичка (Ж.-Ж. Руссо);
 - Ми розуміємо під вихованням те, що з дитинства веде до добродетності, спонукаючи людину пристрасно бажати і прагнути стати досконалим громадянином, який вміє справедливо підкорятися або ж справедливо володарювати (Платон);
 - Для того, щоб виховання могло створити для людини другу природу, потрібно, щоб ідеї цього виховання переходили в переконання вихованців, а переконання – в звички. Коли ж переконання так вкорінилося в людині, що вона скоряється йому перш ніж подумає, що повинна скоритися, лише тоді воно постає елементом її природи (К.Д. Ушинський);
 - Звичка – це “друга натура” людини, і виховання, що складається з надбання навичок, саме і дає нам цю другу природу (В.М. Бехтерев);
 - Звичка – наша друга натура, і вона-то змінює природу первісну. Але що таке людська натура? І хіба звичка не натуральна в людині? Боюся, що ця натура – наша найперша звичка, а вже потім звичка – наша друга натура (Б. Паскаль);
 - Виховання є вплив на серце тих, кого ми виховуємо (Л.М. Толстой).

4. Тестове завдання 2. З низки думок про зв'язок освіченості, знань людини і її моральності виокремити два-три висловлювання, які, на Ваш погляд, є найбільш значущими, і поясніть обране:
- а) Виховання – справа совісті; освіта – справа науки. Пізніше в людині, що вже склалася, обидва ці різновиди пізнання доповнюють один одного (В. Гюго);
 - б) Дійсно, розумне навчання змінює і наш розум, і наші нрави (М. Монтень);
 - в) Освічена людина скромна, глибока річка спокійна (монгольське прислів'я);
 - г) Є тільки одне благо – знання і тільки одне зло – невігластво (Сократ);
 - г) Невігластво ближче до спасіння, ніж напівзнання (Ібн Сіна);
 - д) Знання упокорює великого, дивує звичайного і роздуває маленького чоловіка (Л.М. Толстой).
5. Тестове завдання 3. З наведених висловлювань виділіть такі, в яких стверджується, що моральність людини повинна бути вищою, ніж її знання, і виховувати потрібно щонайперше моральні якості. Чи згодні Ви з цими судженнями? В чому тут суть проблеми?
- а) Людське знання складається не з однієї математики і технології. Навпаки, це лише один бік знання, це ще лише нижче знання; вище охоплює собою світ моральний, містить у своїй царині все, що є піднесеним і святим у бутті людському (В.Г. Белінський);
 - б) Найважливіше з людських зусиль – прагнення до моральності. Від нього залежить наша внутрішня сталість і саме наше існування. Лише моральність у наших вчинках надає краси й гідності нашому життю. Зробити її живою силою і допомогти ясно усвідомити її значення – головне завдання освіти (А. Ейнштейн);
 - в) Краще менше знати і більше любити, ніж більше знати і не любити (Еразм Роттердамський);
 - г) Вивчення наук сприяє розвитку чесноти в людях з добрими духовними задатками; в людях, що не мають таких задатків, воно веде лише до того, що вони стають ще більш безглуздими і дурними (Д. Локк);
 - г) Чим глибшим і повнішим повинно бути знання, тим сильнішою, могутнішою і живішою повинна бути любов, а понад усе – пристрасть (І.В. Гете).

Варіант № 6.

1. Чому визнання безумовної цінності іншої особистості з необхідністю веде до вимогу відмови від насильства?
2. В чому моральна неминучість і обмеженість принципу норми "не нашкодь"?
3. Тестове завдання 1. Із суджень, де йдеться про формування особистості, виділіть лише ті твердження, що характеризують поняття морального самовдосконалення людини:

- а) моральне самовдосконалення пов'язане з усією творчою діяльністю людини;
 - б) виховний процес, що формує внутрішні сили людини і служить її духовному поступу;
 - в) постановка особистісного морального “надзавдання” і неухильний рух до його здійснення;
 - г) моральне самовиховання особистості – це, певною мірою, різновид її практичного ставлення до себе;
 - г) моральне самовдосконалення не можна відокремити від таких різновидів самовиховання, як інтелектуальне, вольове, трудове, естетичне, фізичне – в житті вони існують лише разом, у тісному взаємозв'язку;
 - д) моральна рефлексія, роздуми про самого себе, численні переоцінки себе – це лише самокопання, якщо немає практичної (розумової або фізичної) діяльності;
 - е) моральний поступ людини не є ізольованим явищем, він відбувається у взаємодії з життям суспільства і соціальним вихованням;
 - є) всі нормальні люди здатні до практично необмеженого духовного розвитку, зокрема й морального;
 - ж) в прагненні людини стати кращою збігаються воедино етичне і естетичне, а тому внутрішня духовність, досконалість особи однаково стосується світу етичних і естетичних цінностей;
 - з) потурання своїм слабкостям, схильність до самопрощення, виправдання внутрішньої лінії, безволля – це надійні гальма самовдосконалення людини.
4. Тестове завдання 2. Із низки думок про виховання виберіть тільки ті етико-педагогічні висловлення відомих авторів, в яких йдеться про виховання самостійної, діяльної людини:
- а) Мета нашого виховання не тільки в тому, щоб виховати людину-творця, людину-громадянина. Ми повинні виховати людину, яка зобов'язана бути щасливою (А.С. Макаренко);
 - б) Виховання має на меті зробити людину самостійною істотою, тобто істотою з вільною волею (Г.В.Ф. Гегель);
 - в) Кінцева мета будь-якого виховання – виховання самостійності за допомогою самодіяльності (А. Дістервег);
 - г) Людина виховується для свободи (Г.В.Ф. Гегель);
 - г) Мета виховання – створити істоту, здатну керувати собою, а не таку, що могла б керуватися лише іншими (Г. Спенсер);
 - д) Метою будь-якого виховання повинно бути створення діяльної особистості у кращих ідеалах громадського життя, в ідеалах істини, добра і краси (В.М. Бехтерев).
5. Тестове завдання 3. Прочитайте методику морального самовдосконалення, яку створив для себе Бенджамін Франклін. Напишіть на її підставі свою, для власного самовиховання, з

урахуванням реальностей сучасного життя, тих спокус і труднощів, які нелегко здолати молодій людині:

Перше правило. Не можна виховати в собі одразу всі потрібні чесноти: помірність, мовчазність, дотримання порядку, рішучість, бережливість, старанність, щирість, справедливість, стриманість, охайність, спокій, цнотливість, скромність. Потрібно впродовж певного часу зосередити свою увагу лише на одній чесноті; коли ж нею оволодієш – переходити до іншої і так далі й далі.

Друге правило – потрібно постійно контролювати себе: я завів книжку, в якій відвів кожній чесноті по сторінці, а потім чорними чорнилами відзначав порушення кожного дня.

Третє правило – постійне самовладання. Цьому допомагає внутрішнє заохочення своїх дій, яке підкріплюється системою самообмежень, читанням афоризмів, навіюванням впевненості в своїх силах.

Четверте правило: все потрібно спланувати не тільки на довгий строк, план необхідно мати на кожен день.

Варіант № 7.

1. У чому полягає парадокс моральної оцінки?
2. Які основні формулювання принципу егоїзму?
3. Тестове завдання 1. З наведених тут висловлювань про дітей та дитинство виберіть 2-3 думки, які, на Ваш погляд, найкраще характеризують дітей як моральну цінність сімейного життя:
 - а) Роки дитинства – це, насамперед, виховання серця (В.О. Сухомлинський);
 - б) Любіть дитинство, будьте уважні до його ігор та втіх, до його милого інстинкту. Хто з вас не шкодував інколи про той вік, коли посмішка не полишає вуста, коли душа насолоджується постійним миром (Ж.-Ж. Руссо);
 - в) Моральний склад особистості залежить у кінцевому підсумку від того, з яких джерел черпала людина свої радощі в роки дитинства (В.О. Сухомлинський);
 - г) Значення звичок, здобутих у ранньому віці, величезне; позбутися їх пізніше дуже важко, а інколи й не до снаги дорослому (П.Ф. Лесгафт);
 - г) Багато хто думає, що дитинство було найкращим і приємним часом їхнього життя. Проте це не так. Це найважчі роки, оскільки тоді людина знаходиться під тягарем дисципліни й рідко може мати справжнього друга, а ще рідше – свободу (І. Кант);
 - д) Якщо не знаєш, якими є твої діти, подивися на їхніх друзів (Сюнь-цзи);
 - е) Яким жахливим був би світ, якби постійно не народжувалися діти, що приносять з собою невинність і можливість всілякої досконалості (Д. Рьоскін);
 - є) Дитяча чарівність криється в тому, що з кожною дитиною все оновлюється і світ знову постає на суд людський (Г.К. Честертон);

- ж) Діти навчають дорослих людей не заглиблюватися в справи до кінця й залишатися вільними (М.М. Пришвін);
- з) Ми не повинні бути зверхніми над дітьми, ми гірші, ніж вони. І якщо ми їх навчаємо чого-небудь, щоб зробити їх кращими, то й вони нас роблять кращими нашим доторканням до них (Ф.М. Достоевський).
4. Тестове завдання 2. Виокремте особливості поняття морального виховання людини, відкидаючи помилкові твердження. Поясніть свій вибір:
- складова частина процесу суспільного виховання людини;
 - вироблення індивідом здатності орієнтуватися на ідеал;
 - процес становлення особистості і засвоєння моральних цінностей;
 - стимулювання такого способу життя членів суспільства, який відповідає його ідеалам, моральним нормам і звичаям;
 - такий вплив на людину, що має на меті згладжування, затушовування класових протиріч у будь-якому суспільстві;
 - засвоєння вміння жити згідно з принципами, нормами і правилами моралі;
 - формування у людини належних переконань, моральних почуттів, звичок і потреб;
 - розвиток сталих моральних якостей особистості;
 - подолання протиріч між моральним знанням та поведінкою, тобто так званої “подвійної моралі”;
 - формування моральної життєвої позиції індивіда.
5. Тестове завдання 3. Назвіть характерні риси морального компромісу, – такого, який можна виправдати як морально необхідний.
- компромісний моральний вибір – це вибір вимушених засобів, без яких не можна розв’язати ситуацію;
 - складний і тонкий акт морального вибору, в якому особливо великим є ризик знищення морального характеру мети в процесі її досягнення;
 - моральний компроміс є вибором “меншого зла”, щоб не реалізувалося “більше зло”;
 - моральний компроміс має право існувати лишень у вигляді дилеми “обирати – відмовлятися”, третього варіанта немає;
 - лише численні компроміси приносять успіх при здійсненні морального вибору людей, стосовно цього найкращим є релятивістський підхід;
 - моральний компроміс правильно здійснюється лише на ґрунті моральних, ненасильницьких засобів; е) неможливий у принципових, стратегічних питаннях морального вибору, а тільки у тактичних питаннях.

Варіант № 8.

- В чому полягає парадокс моральної поведінки?
- В чому особливості етико-прикладних проблем?

3. Тестове завдання 1. Розкрийте зміст головних аспектів культурно-історичної традиції, що здійснює моральне успадкування в життєдіяльності етносу:
- а) “статика” – статичний бік традиції, просте тиражування певних моральних форм етнічного життя;
 - б) “каноніка” – канонічний бік традиції, тиражування з одночасним запереченням чужих моральних форм;
 - в) “динаміка” – динамічне реагування на нові реалії, гнучка адаптація до них, відповідні зміни форми та змісту трансльованого морального досвіду.
4. Тестове завдання 2. Які моральні особливості притаманні такій “надетнічній” орієнтації, як космополітизм? Виділіть істинні судження:
- а) орієнтація на загальнолюдські моральні цінності, вважаючи етнічність ознакою світоглядної провінційності;
 - б) доволі елітарна форма свідомості, що намагається розв’язувати етнічну колізію лише в межах свідомості, а не буття;
 - в) мораль “здорового глузду” в національному питанні;
 - г) почувати себе “всесвітнім громадянином” – це не означає втратити почуття національного і не дотримуватися етноморальних традицій і звичаїв;
 - г) Це мрія “про єдине, братерське і досконале людство, підміна конкретно-живого людства абстрактною утопією” (М.О. Бердяєв);
 - д) за певних умов престижна етнокультурна орієнтація на “всесвіт”, що виховується урбанізованими алгоритмами поведінки;
 - е) моральні риси частини еномаргіналів, які світоглядно орієнтуються не тільки на свій етнос і певну націю, але й на весь світ.
5. Тестове завдання 3. Існують дві протилежні орієнтації щодо ставлення індивіда до своєї батьківщини, свого етносу: енопатріотична (1) та космополітична (2). Виділіть із вказаних висловлень окремо, в дві групи, думки, що віддзеркалюють ці дві ціннісні орієнтації:
- а) Немає нічого гіршого, ніж блукати в чужих краях (Гомер);
 - б) Дим вітчизни яскравіший, ніж вогонь чужини (античний афоризм);
 - в) Той, хто скрізь живе, ніде не живе (Марціал);
 - г) До космічного, всесвітнього життя людина прилучається... завдяки життю національному (М.О. Бердяєв);
 - г) Розумному весь світ батьківщина (чеченське прислів’я);
 - д) Людей, що кидають батьківщину заради чужих країв, на чужині не шанують, а на батьківщині від них відчужуються (Езоп);
 - е) Не був на чужині – не оціниш вповні свою країну (туркменське прислів’я);
 - е) Сини мої! Орли мої! Летіть в Україну, – Хоч і лихо зустрінеться, Так не на чужині (Т.Г. Шевченко);
 - ж) Захист Батьківщини є захист і своєї гідності (М.К. Реріх);
 - з) Чим далі рухаюся моїм життєвим шляхом, тим простішим я стаю, і тим більшим патріотом всього людства я себе відчуваю (В. Гюго);

- и) Хто не живе на батьківщині, не знає смаку життя (осетинське прислів'я);
- і) Хоч би де жити, треба Вітчизні служити (українське прислів'я).

Варіант № 9.

1. Яке відношення між знанням і поведінкою в моралі?
2. Які практичні наслідки випливають з парадоксу досконалості Августина?
3. Тестове завдання 1. Назвіть особливості ставлення до природи людей первісної родової общини. Виділіть потрібні відповіді й обґрунтуйте їх:
 - а) природні явища безпосередньо наділялися моральною значущістю і підлягали моральній оцінці;
 - б) моральне світосприйняття природи ґрунтувалося на гілозоїзмі і панпсихізмі;
 - в) відносини з природою знаходять відбиток у різних формах тотемізму, анімізму і магії;
 - г) усі природні предмети уподібнюються людині, тобто їм приписується душа, розум і воля;
 - г) природні явища відображаються в міфологічній свідомості людей як у своєрідному фантастичному “романі неба і землі”;
 - д) первісні люди ставилися з пошаною до тваринного і рослинного світу й усіма засобами прагнули зберегти довір'я Матері-природи;
 - е) виконували жорстокі, неморальні ритуали, що супроводжувалися масовим винищенням тварин і людей;
 - є) виникли численні традиції й обряди, що слугували цілям збереження екологічної рівноваги;
 - ж) тварини в свідомості первісної людини – це рівноправні партнери у боротьбі за існування, а тому їх стосуються норми справедливості й відповідної поваги;
 - з) життя мисливців і збирачів плодів пов'язане з різноманітними “екофільними” ціннісними орієнтаціями.
4. Тестове завдання 1. Визначте в кожному окремому випадку, якими морально-екологічними нормами керуються люди різних родоплемінних общин і народностей у своєму ставленні до світу тварин:
 - а) мисливці півночі Канади нападали на тварину “віч-на-віч”, шукали рівного двобою з нею;
 - б) у мисливців-гольдів існувала заборона стріляти в здобич, яку переслідує тигр;
 - в) індійці-дакота, коли розшукували мишачі гнізда, не грабували їх повністю, а залишали частину харчів “господарям”;
 - г) народи Сибіру вважають деякі види їстівних рослин власністю певного зоологічного виду і шанують це “право власності”;
 - г) індійці-тлінкіти, коли вбивають ведмедя, то вибачаються перед його тушею: “Я бідний, тому я полював на тебе”;
 - д) евенки (тунгуси) ніколи не вбивають тварину, якщо вона не потрібна, інакше – це тяжкий злочин;

- е) мисливці народів Євразії, Півночі суворо дотримуються заборони на мисливство в місцях розмноження тварин.
5. Тестове завдання 3. З наведених суджень виділіть лише ті, що являють морально-етичні цінності й належать до предмета етноетики, та обґрунтуйте їх:
- а) ціннісні орієнтації етносу на само ідентифікацію;
 - б) любов до свого народу, своєї Батьківщини;
 - в) орієнтація на вирівнювання соціокультурного статусу свого етносу в поліетнічному середовищі;
 - г) фетишизація національності як моральне зло і певна несправедливість;
 - г) усвідомлення походження та історичної долі народу;
 - д) морально-етнічні уявлення, звичаї, обряди;
 - е) прилучення різних народів до своєї національної культури;
 - є) вплив етнічної культури на формування відповідної їй моральної системи;
 - ж) репрезентація етносу видатними, “монадними” особистостями;
 - з) продукування такого морального ідеалу, що постає як підсумок розвитку культури етносу.

Варіант № 10.

1. Яким є місце ідеалу в етичній і моральній свідомості?
2. Якими є основні критерії духовності?
- 3 Тестове завдання 1. В історії філософії зі стародавніх часів існують два протилежні підходи до розв’язання проблеми “людина – природа”. Назвіть школи і напрямки філософсько-етичної думки, які дотримувалися вказаних точок зору:
 - а) “людина проти природи” (протиставлялася природі як розумна істота);
 - б) “людина в гармонії з природою” (проголошувалася єдність природи та людини).
4. Тестове завдання 2. Які проблеми на відміну від екології прагне розв’язувати екологічна етика? Виділіть потрібні відповіді та розкрийте їх зміст:
 - а) єдність, цілісність людського виду в довіллі живої природи;
 - б) моральні наслідки будь-якої людської діяльності, пов’язаної з природокористуванням;
 - в) етико-екологічні цінності і потреби людини, необхідність їх перебудови;
 - г) холічний характер Всесвіту, що відбивається в єдності повітря, землі, води, тварин, людського суспільства, техносфери, планетарних систем і космічних тіл;
 - г) моделі “екологічної людини” і моральні кодекси її поведінки;
 - д) “екологізація” індивідуальної свідомості і поведінки особи;
 - е) осмислення причин і наслідків екологічної кризи і пошуки соціально прийнятних способів її розв’язання;
 - є) збереження довкілля і виживання людей як біологічних істот;

- ж) взаємозв'язок екологічного та етичного розвитку людського суспільства;
 - з) створення Морального кодексу захисника природи, формулювання моральних принципів і норм поведінки “екологічної людини”;
 - и) етичні аспекти глобальної екології, що розглядає антропогенні зміни біосфери, а також шляхи її збереження та покращення.
5. Тестове завдання 3. Прочитайте висловлення про взаємовідносини людини і природи. Виділіть ті з них, в яких мовиться про вплив природи на моральність людини, і розкрийте їх зміст:
- а) Опис квітки з любов'ю до природи значно більше містить у собі громадянського почуття, ніж викриття хабарників, оскільки тут зіткнення з природою, з любов'ю до природи (Ф.М. Достоевський);
 - б) Нехай там збирається гірша, страшніша негода,
Нехай там озброїться в гостру, огненну зброю,
Я вийду сама проти неї
І стану – поміряємо силу! (Леся Українка);
 - в) Певна річ, я міг би обійтися й без квітів, проте вони допомагають мені зберегти повагу до самого себе, бо доводять, що я не скутий по руках і ногах буденними клопотами. Вони – свідчення моєї свободи (Р. Тагор);
 - г) Багато людей милуються природою, але не багато приймають її до серця, і навіть тим, хто до серця приймає, не часто вдається так зійтися з природою, щоб відчути свою власну душу (М.М. Пришвін);
 - г) Моральний вплив природи на будь-яку людину визначається правдою, яку вона йому відкрила (Р. Емерсон);
 - д) Будь-яке спілкування з природою якимось освячує людину, навіть якщо воно виявляється в такій брутальній формі, як мисливство (М.К. Реріх);
 - е) Хто не любить природу, той не любить і людину, той не громадянин (Ф.М. Достоевський);
 - е) Познайомтеся ближче з незайманою природою і ви невдовзі познайомитеся з чеснотою. Із спілкуванням з природою ви винесете стільки світла, скільки самі захочете, і стільки мужності й сили, скільки вам потрібно (І. Зейме).

Варіант № 11.

1. У чому сенс морального ідеалу як основи обов'язковості і критерію добра і зла?
2. Які два аспекти характеризують поняття досконалості?
3. Тестове завдання 1. Виділіть висловлення, в яких використовуються поняття, що описують моральний вибір особи, і поясніть їх:
 - а) Три шляхи є у людини, щоб розумно чинити: перший, найшляхетніший – роздуми, другий, найлегший – наслідування, третій, найгіркіший – досвід (Конфуцій);
 - б) Чого не треба робити, того не роби навіть в думках (Епіктет);

- в) Будьте уважні до своїх думок, – вони започатковують вчинки (Лао-цзи);
 - г) Не рука, але думка і творить, і вбиває (М.К. Реріх);
 - г) Дії людини, що здійснюються після міркувань, називаються вчинками. Довгі міркування і часто повторювані дії створюють звичку, після чого вона стає постійним правилом (Сюнь-цзи);
 - д) Благі наміри – ніщо, коли вони не перетворюються на добрі справи (Ж. Жубер);
 - е) Якщо ти розмірковуєш, робити це чи не робити, то, як правило, буває краще цього не робити (Кенко-хосі);
 - є) Роби вдень так, щоб уночі твій сон був спокійним, а в юності так, щоб старість твоя була спокійною (індійське прислів'я).
4. Тестове завдання 2. Назвіть головні засади моральної свободи людини, вказуючи на відповідні твердження. Зважаючи на суперечливість тверджень, виберіть лише ті, що, на Вашу думку, є істинними, і поясніть їх:
- а) Моральна людина усвідомлює зміст своєї діяльності як щось необхідне... і це так мало шкодить її свободі, що остання навіть, навпаки, лише завдяки цьому усвідомленню стає дійсною і змістовною свободою на відміну від сваволі, яка є ще беззмістовною й лиш можливою свободою (Г.В.Ф. Гегель);
 - б) Кожен може легко оволодіти нею (свободою.), якщо тільки він вміє обмежувати і знаходити самого себе (І.В. Гете);
 - в) Свідома дисципліна, – хіба це не є істинна свобода? (М.К. Реріх);
 - г) Якщо єдиним мотивом наших дій є бажання довести свою свободу, значить ми ніяк не можемо звільнитися від кайданів необхідності (Д. Юм);
 - г) Коли я можу зробити те, що хочу, це значить, що я вільний; але те, чого я хочу, я хочу через необхідність (Вольтер);
 - д) Де людина перебуває проти волі, там її в'язниця (Епіктет);
 - е) Якщо від свободи відрізати шматочок, то вся свобода перейде в цей шматочок (М.О. Бакунін);
 - є) Якщо свобода тиранії жахлива, то тиранія свободи викликає огиду, потрясає, жахає (Хосе Марті);
 - ж) Вільний той, хто може не брехати (А. Камю);
 - з) Для того, хто сам не вільний, не вільні й інші (Г.В.Ф. Гегель).
5. Тестове завдання 3. Чи існувала свобода морального вибору того чи іншого способу життя у первісної людини? Виберіть правильні відповіді і обґрунтуйте їх:
- а) так, у зв'язку з розвитком поділу праці людина стала вільнішою;
 - б) так, з'явилася така можливість, коли ускладнилися, стали впорядкованішими шлюбно-сімейні стосунки;
 - в) так, там, де дозволяли розвинуті родоплемінні традиції, звичаї, закони;
 - г) ні, бо у первісній общині людина живе відповідно до усталених звичаїв і традицій;

- г) ні, тому що людина первісної общини є дуже залежною від соціальних і природних обставин;
- д) ні, оскільки людина була невіддільною часткою первісного колективу, де на вияви особистої свободи волі існували різні табу.

Варіант № 12.

1. У чому виражається абсолютність і універсальність морального ідеалу?
 2. Який перфекціоністський сенс сформованої В. С. Соловйовим моральної вимоги "май в собі Бога"?
1. В чем выражается абсолютность и универсальность морального идеала?
 2. Каков перфекционистский смысл сформированного В.С. Соловьевым нравственного требования "имей в себе Бога"?
3. Тестове завдання 1. Від яких якостей людини залежить щастя? Виділіть відповідні думки і поясніть їх:
 - а) Здоровий жебрак щасливіший, ніж хворий король (А. Шопенгауер);
 - б) Сміливість – половина щастя (башкирське прислів'я);
 - в) Всякий свого щастя коваль (українське прислів'я);
 - г) Щастя приходить в дім, де чути сміх (японське прислів'я);
 - г) Ми буваємо щасливі тільки відчуваючи, що нас поважають (Б. Паскаль);
 - д) Моє щастя було б повним, якби воно не постало перемогою, – в чому єдино виявляється щастя дурня (Стендаль);
 - е) Завжди чого-небудь бажати, щоб не стати нещасним від пересичення щастям! (Б. Грасіан);
 - е) Ідеал – рух; горе і щастя однаково можуть відкрити й закрити шлях (М.М. Пришвін).
 4. Тестове завдання 2. Які якості людини призводять до нещастя? Виділіть потрібні висловлення і обґрунтуйте їх:
 - а) Наше щастя – це лише мовчання нещастя (Ж. Ренар);
 - б) Немає більшого нещастя, ніж незнання межі своєї пристрасті (Лао-цзи);
 - в) Нещастя більшості людей в тому, що вони вважають себе здатними на більше, ніж можуть (О.М. Горький);
 - г) Велике нещастя – втратити через якості свого характеру те місце в суспільстві, на яке маєш право за своїми обдаруваннями (Н. Шамфор);
 - г) Двома звичайними причинами нещастя людей є, з одного боку, незнання того, як мало їм потрібно, щоб бути щасливими, а з іншого – несправжні потреби й безмежні бажання (К.А. Гельвецій);
 - д) Хто сам себе вважає нещасним, той і стає нещасним (К.А. Гельвецій);
 - е) Людина не ангел і не тварина, і нещастя її в тому, що чим більше вона прагне бути схожою на ангела, тим більше перетворюється на тварину (Б. Паскаль);
 - е) У щасті будь поміркованим, у нещасті розумним (Періандр);
 - ж) Мужність у нещасті – половина біди (Плавт);

- з) Будьте милосердні до нещасних, будьте поблажливі до щасливих (В. Гюго).
5. Тестове завдання 3. Нижче наведені різноманітні судження, що характеризують вибір людини як ключовий акт її діяльності. Виділіть серед них лише ті судження, які відображають особливості морального вибору:
- а) здобутки і втрати людини на її життєвому шляху в процесі моральних пошуків;
 - б) самовизначення індивіда в світлі моральних цінностей та ідеалів;
 - в) вихід особи на вихідну точку для оцінки і самооцінки;
 - г) формування моральної позиції і готовність до вчинку;
 - г) прийняття рішення і його виконання;
 - д) втілення морального потенціалу особи в конкретні цілі, засоби, пошуки, відповідальність, раціональність і гуманність;
 - е) становлення стилю поведінки і моральної діяльності;
 - є) велич задумів і адекватність їх втілення в конкретних діях;
 - ж) успішність і оптимальність прийняття і виконання морального рішення;
 - з) моральні заслуги або провина людини з точки зору відповідності в її вчинках характеру мети та засобів, що обрані для її досягнення.

Варіант № 13.

1. Яким чином сенс історії визначається єдністю абсолютного ідеалу і потенційним прагненням до нього всіх людей?
2. Якими є джерела уявлення про досконалість, моральної досконалості зокрема?
3. Тестове завдання 1. Поясніть, використовуючи наведені думки, що означає для людини втрата нею гідності, до яких конкретних моральних наслідків це призводить:
 - а) Той, хто не розуміє свого призначення, найчастіше обділений почуттям власної гідності (Ф.М. Достоевський);
 - б) Від нестачі поваги до себе виникає стільки ж вад, скільки від зайвої до себе пошани (М. Монтень);
 - в) Хто принижує самого себе, той хоче піднятися над іншими (Ф. Ніцше);
 - г) Сумнів щодо своєї гідності – малодушна принизливість (В. Шекспір);
 - г) Зганьблення є, власне, ніщо інше, як порівняння своєї власної гідності з моральною досконалістю (І. Кант);
 - д) Смирення нерідко виявляється облудною покірністю, мета якої – підкорити собі інших; це – виверт гордості, що принижує себе, аби підвищитися (Ф. Ларошфуко).
4. Тестове завдання 2. Проаналізуйте наведені висловлення і на їх підставі дайте точне, лаконічне, наукове визначення честі. Почати: “Честь – це моральна цінність..”:

- а) Честь – це совість, проте совість хворобливо чутлива, це повага до самого себе і до гідності власного життя, яка доведена до граничного рівня чистоти й до найвищої пристрасті (А. Вінї);
 - б) Об'єктивно, честь – це думка інших про нашу цінність, а суб'єктивно – наш страх перед цією думкою (А. Шопенгауер);
 - в) Протилежністю честі є безчестя або ганьба, що виявляється в поганій думці та презирстві інших (Б. Мандевіль);
 - г) Чесну людину можна піддати гонінням, але не збезчестити (Вольтер);
 - г) Чим кращою є людина, тим важче їй підозрювати в інших безчестя (Ціцерон);
 - д) Смішне завдає честі більшого збитку, ніж саме безчестя (Ф. Ларошфуко);
 - е) Той, хто вимагає плату за свою чесність, найчастіше продає свою честь (Л. Вовенарг).
5. Тестове завдання 3. З наведених висловлювань виділіть лише ті, в яких розкриваються морально-психологічні підвалини щастя, і поясніть ці думки:
- а) Хочеш бути щасливим? Навчися спочатку страждати (І.С. Тургенєв);
 - б) Так, звичайно, щастя необхідне, але яке? Є щастя – випадок, – це Бог з ним. Хотілося б, щоб щастя прийшло як заслуга (М.М. Пришвін);
 - в) Прагненню до щастя найменшою мірою потрібні ідеальні права. Воно потребує найперше матеріальних засобів (Ф. Енгельс);
 - г) Щастя у повному своєму обсязі – це найвище задоволення, на яке ми здатні, а нещастя – найвище страждання (Д. Локк);
 - г) З особистих якостей найбезпосередніше сприяє нашому щастю весела вдача (А. Шопенгауер);
 - д) Найвище щастя в житті – це впевненість у тому, що вас кохають; кохають заради вас самих, точніше сказати – кохають всупереч вам (В. Гюго);
 - е) Щастя розкривається не стільки у володінні, скільки у процесі оволодіння предметом наших бажань (К.А. Гельвецій).

Варіант № 14.

1. Який зміст суспільного ідеалу?
2. Чому вимога милосердя передбачає одночасно і певний високий рівень моральної зрілості людини?
3. Тестове завдання 1. Визначте окремо поняття гідності і честі, використовуючи вказані висловлювання, і поясніть, в чому полягає різниця між цими моральними цінностями:
 - а) Гідність є вияв опору духу інстинкту (Ф. Шіллер);
 - б) Не сильні кращі, а чесні. Честь і власна гідність – сильніші за все (Ф.М. Достоевський);
 - в) Цінність і гідність людини містяться в її серці та в її волі; саме тут – засади її справжньої честі (М. Монтень);

- г) Без яскраво виявленого особистого втілення в праці, без матеріалізації в праці духовного світу людини немає почуття особистої честі і гідності (В.О. Сухомлинський);
 - г) Честь – це ніщо інше, як добра думка про нас інших людей (Б. Мандевіль);
 - д) Честь – це нагорода, що присуджується за чесноти (Аристотель).
4. Тестове завдання 2. Які моральні засади здатні сформулювати й підтримувати людську гідність? Виділіть відповідні твердження і поясніть їх:
- а) Найбільш повно і концентровано вихованість і моральна культура людини виявляються в тому, щоб міряти однаковою мірою і нарівні цінувати як власну, так і чужу гідність (Ф. Бекон);
 - б) У кого є... свідомість і почуття власної гідності, то вони не бояться, що інші розумніші за них, освіченіші чи вродливіші.... Так само вони не вважають себе значно вищими за тих, кого вони в першу чергу перевершують, позаяк все це їм здається дуже малозначущим порівняно з доброю волею, за яку вони тільки себе й поважають і яку припускають у кожній людині (Р. Декарт);
 - в) Чуття нашої гідності й нашої сили міцніє, коли ми говоримо собі: моє існування не марне і не безцільне, “я” – необхідна ланка великого ланцюга, який тягнеться від розвитку у першої людини свідомості аж у вічність (І.Г. Фіхте);
 - г) Гідність є саме те, що найбільше підносить людину, що надає її діяльності, усім її прагненням вищої шляхетності (К. Маркс);
 - г) Почуття власної гідності розвивається тільки становленням самостійного господаря (М.Г. Чернишевський).
5. Тестове завдання 3. Виділіть помилкові (1) та в чому-небудь неприйнятні для вас (2) судження про ідеал:
- а) Людина не ангел і не тварина, й нещастя її в тому, що чим більше вона прагне видаватися ангелом, тим більше вона перетворюється на тварину (Б. Паскаль);
 - б) Щойно повіриш у те, що досяг ідеалу, подальший розвиток призупиняється й починається зворотний рух (М. Ганді);
 - в) Хіба ідеал не є втечею від того, що було, що є? Ідеальне є прекрасною, доволі респектабельною втечею від реального (Д. Крішнамурті);
 - г) Усе в природі тримається на взаємності. Хто знає, чи для того, щоб людина могла зробити один крок до свого морального ідеалу, чи не повинен увесь світ рухатися разом з нею? (Ж. Гюйо);
 - г) Ідеал полягає в реалізації свого дійсного “Я” (Д.Е. Мур);
 - д) Ідеал у тобі самому. Перешкоди для досягнення його – також у тобі. Твоє становище є той матеріал, з якого ти повинен створити цей ідеал (Т. Карлейль);
 - е) Наших навичок дедалі більше і, зрештою, ймовірно, що людина буде виконувати все, нічого не усвідомлюючи, і перетвориться на мислячу

тварину. Розумність наближає нас до тваринного стану (Г. Ліхтенберг);

- є) Нам треба голосу Тараса. Зично,
Щоб прозвучать про наш могутній день (П.Г. Тичина).

Варіант № 15.

1. Як потреби та інтереси людини відображаються в його ціннісних уявленнях?
2. Яке духовне і практичне значення принципу досконалості у здійсненні заповіді любові?
3. Тестове завдання 1. Які моральні якості повинна виявляти людина, щоб бути здатною виконувати свій моральний обов'язок? Виділіть відповідні твердження і поясніть їх:
 - а) З усіх повинностей стосовно інших найпершою є правдивість в словах і справах ;
 - б) Головні обов'язки людей ґрунтуються на їхній беззахисності одне перед одним (Л. Вовенарг);
 - в) Найперший обов'язок людини – не бути малодушною! (Р. Роллан);
 - г) Обов'язок стосовно самого себе... полягає в тому, щоб людина зберігала людську гідність у самій собі (І. Кант);
 - ґ) Людина не тільки може, а і повинна поєднувати задоволення з обов'язком; вона повинна радісно підкорятися своєму розуму (Ф. Шіллер);
 - д) Не обтяжуватися, не охолоджуватися, бути терпеливим, чуйним, добродушним, поспішати любити, усвідомлюючи, що вже стоїш на порозі вічності, – ось у чому обов'язок (А. Аміель);
 - е) Прагніть завжди виконувати свій обов'язок, і людство виправдає вас навіть там, де ви зазнаєте невдачі (Т. Джефферсон);
 - є) Істинно, ти й справді нікому нічого не винен. Ти все винен й усім (Д. Джебран);
 - ж) Роби так, як велить тобі обов'язок людини (Цицерон).
4. Тестове завдання 3. На яких моральних підвалинах виникає і зміцнюється совість? Виберіть відповідні висловлювання і поясніть їх:
 - а) Совість – це правильний суд доброї людини (Аристотель);
 - б) Совість – це наш внутрішній суддя, що безпомилково свідчить про те, наскільки наші вчинки заслуговують на пошану або осуд наших ближніх (П.А. Гольбах);
 - в) Вся сила моральної совісті виявляється в усвідомленні зробленого зла (Д. Дідро);
 - г) Закон, що живе в нас, називається совістю. Совість, власне, є застосування наших вчинків за цим законом (І. Кант);
 - ґ) Педантичному моралісту можна сказати, що совість – це моральний світильник, який осяває добрий шлях; але коли збочують на манівці, то його розбивають (Г.В.Ф. Гегель);
 - д) Совість – це емоційний страж переконань (В.О. Сухомлинський);

- е) Совість і боягузтво, по суті, одне й те саме. “Совість” – офіційна назва боягузтва (О. Уайльд).
5. Тестове завдання 3. Із вказаних суджень виділіть ті, в яких засуджується нечиста совість. Поясніть, чому, в яких випадках совість втрачає свою функцію морального регулятора:
- а) Не зближуйся з людьми, у яких надто гнучка совість (Е. Делакура);
 - б) Під свободою совісті звичайно розуміють свободу від совісті (В.О. Ключевський);
 - в) Лицемірячи, совість не усвідомлює, що вона лицемірить (Л. Вовенарг);
 - г) Часто люди пишаються чистотою своєї совісті тільки тому, що вони мають дівочу пам’ять (Л.М. Толстой);
 - г) Чиста совість є винаходом диявола (А. Швейцер);
 - д) Сон праведника. Хіба може праведник спати спокійно? (Ж. Ренар);
 - е) Я перед ним винен, таким чином, я повинен йому помститися (Ф.М. Достоевський);
 - є) Людина забуває свою провину, коли висповідається в ній іншому, проте цей останній звичайно не забуває її (Ф. Ніцше);
 - ж) Нечиста совість як усвідомлення себе наперекір самому собі завжди припускає наявність ідеалу (Г.В.Ф. Гегель);
 - з) Уміння прощати – ознака сильних. Слабкі ніколи не прощають (М. Ганді).

Варіант № 16.

1. За яких підстав можливо видове розрізнення цінностей?
2. Який раціональний сенс Ницшевої критики любові?
3. Тестове завдання 1. Мораль і політика – два способи регулювання поведінки людей, дві форми обґрунтування її в суспільній свідомості. Мислителі Нового і Новітнього часів нерідко виступали з критикою неморального політиканства, вимагали поєднання політики з благом суспільства, з гуманністю і справедливістю. Виділіть з вказаних тверджень ті, що наголошують на необхідності єдності політичної доцільності та моральності і поясніть, чи спостерігається така єдність у діяльності сучасних політиків:
 - а) Усе, що є моральним злом, є злом і в політиці (Ж.-Ж. Руссо);
 - б) Найзгубніша помилка, яка коли-небудь була зроблена на світі, – це відокремлення політичної науки від моральної (П.Б. Шеллі);
 - в) Добра політика не відрізняється від здорової моральності (Г.Б. Маблі);
 - г) Для того, щоб пізнати властивості держави, необхідно попередньо вивчити схильності, афекти і нрави людей (Т. Гоббс);
 - г) Хіба гонитва за владою не є однією з поширених і поважних спроб втекти від самого себе (Д. Крішнамурті);
 - д) Справжні люди служать державі своєю совістю (Г. Торо);
 - е) Влада однієї людини над іншою губить насамперед можновладця (Л.М. Толстой);

- є) Усе мистецтво управління складається з мистецтва бути чесним (Т. Джефферсон);
 - ж) Те, що добре в політиці, не може бути поганим в моралі (Д. Бентам);
 - з) Мистецтво політики – це мистецтво робити так, щоб кожному було вигідно бути добродійним (К.А. Гельвецій);
 - и) Політика безпринципного практицизму є найнепрактичнішою політикою (В.І. Ленін).
4. Тестове завдання 2. Яким чином мораль впливає на розвиток суспільства в період глибоких реформ і радикального соціального оновлення? Виділіть правильні відповіді:
- а) за певних умов зміцнює, охороняє прогресивні зміни;
 - б) може руйнувати, підточувати перебіг реформ і соціального оновлення;
 - в) певні обставини можуть змусити мораль суспільства або деяких соціальних груп залишитися нейтральною, байдужою, знеохоченою;
 - г) внаслідок певної своєї самостійності мораль може відриватися від соціально-економічної практики, не реагувати на нагальні проблеми;
 - ґ) на який-небудь період поєднує людей в єдиному творчому пориванні;
 - д) інколи демобілізує, роз'єднує людей, незважаючи на зусилля реформаторів знайти з їх боку підтримку;
 - е) людська мораль може перебувати в стані знесиленості, анемії, втрачати здатність розрізняти добро та зло.
5. Тестове завдання 3. Наведено різні міркування про моральну цінність добра, які ґрунтуються на різних моральних явищах і засадах. Виділіть ці підвалини добра в кожному висловленні та поясніть, чому виникає таке розмаїття в позиціях авторів:
- а) Речі бувають добром і злом лише стосовно задоволеності та страждання. Добром ми називаємо те, що здатне викликати або збільшити наше задоволення... Злом... називаємо те, що здатне спричинити нам або збільшити яке-небудь страждання (Д. Локк);
 - б) Там, де немає різниці між щастям та нещастям, між радістю та горем, там немає різниці й між добром та злом. Добро – це утвердження; зло – заперечення прагнення до щастя (Л. Фейєрбах);
 - в) Добро і розумність – два терміни, по суті, рівнозначні: що з теоретичної точки розумність, те з практичної точки зору – добро; і навпаки: що є добром, те безперечно й розумне (М.Г. Чернишевський);
 - г) Добро – це зберігати життя, сприяти життю, зло – це знищувати життя, шкодити життю (А. Швейцер);
 - ґ) Добро – це свобода. Лише для свободи або в свободі виявляється різниця між добром і злом (С. К'єркегор).

Варіант № 17.

1. Яке відношення добра і зла як цінностей до морального ідеалу?
2. Які естетичні підстави милосердя?

3. Тестове завдання 1. Виокремте з наведених висловлювань ті, що пов'язують мораль з вірою в людяність, справедливість, добро, совість тощо:
- а) Якби у цьому світі не було зла, людина ніколи б не помишляла про божество (П.А. Гольбах);
 - б) Релігія потрібна тільки для тих, хто не здатний переживати почуття гуманності. Вона не потрібна у стосунках чесних людей (Ж.О. Ламетрі);
 - в) Ототожнювати Бога і моральність – значить впадати в ідолопоклонство, значить обожнювати творіння людей (К.А. Гельвецій);
 - г) Мій розум – підґрунтя моєї поведінки, а моє серце – мій закон. Мені настільки ж мало потрібний Бог, як і я йому (С. Марешаль);
 - г) Чеснота несумісна з невіглаством, марновірством, рабством; рабів можна утримувати лише під страхом покарання (П.А. Гольбах);
 - д) Заберіть у християнина страх перед пеклом – і ви заберете у нього віру (Д. Дідро);
 - е) Скасування релігії як примарного щастя людини є вимогою її дійсного щастя (К. Маркс);
 - є) Не бійся Бога – бійся самого себе. Ти сам творець своїх благ і причина своїх бід. Пекло і рай знаходяться у твоїй власній душі (С. Марешаль);
 - ж) У світі замало любові і благості, щоб їх можна було марнотратити на уявні істоти (Ф. Ніцше);
 - з) Ідея Бога тягне за собою зречення людського розуму і справедливості, вона є найрішучішим запереченням людської свободи і призводить неминуче до рабства (М.О. Бакунін).
4. Тестове завдання 2. Виділіть з наведених нижче тверджень лише ті, в яких відбивається критичне ставлення філософів різних епох до однобічної орієнтації індивіда на багатство:
- а) Вдоволеність своїм – найбільше з усіх багатств (Епікур);
 - б) Помірність примножує радощі життя (Демокрит);
 - в) Нічого понад міру (Сократ);
 - г) Схильність до зручностей в людині гірша за будь-яке інше зло в житті (І. Кант);
 - г) Розкіш являє собою протилежність стосовно природної не обхідності (К. Маркс);
 - д) Скільки ж є речей, без яких можна жити (Сократ);
 - е) Ті ж самі засоби, що роблять людину здатною розбагатіти, заважають їй насолоджуватися багатством (А. Рівароль);
 - є) Той, хто вміє насолоджуватися життям, не бідніє, а той, хто вміє не обтяжувати себе турботами, не багатіє (Ян Чжу);
 - ж) Багато людей зневажають життєві блага, але майже ніхто не здатен ними поділитися (Ф. Ларошфуко);
 - з) Де вшановують багатство, там зневажають усе чесне: вірність, порядність, сором (Саллюстій);
 - и) Бідність – це знищення усіх наших обдарувань (Я.Б. Княжнін);

- i) Хто хоче перебувати в добробуті, той повинен навчитися жити в злиднях (Плутарх).
5. Тестове завдання 3. Чи всі засоби прийнятні для досягнення гуманної, справедливої мети в процесі реалізації морального вибору? Виберіть одну з відповідей і обґрунтуйте своє розуміння:
- так, здійснення гуманної мети може змусити людину мобілізувати будь-які засоби, навіть насильницькі; головне – результат;
 - ні, потрібно критично поставитися до засобів досягнення мети; не всі засоби є гарними, і тому можливі;
 - за певних умов можливий компроміс, коли можуть бути застосовані різні моральні та неморальні засоби.

Варіант № 18.

- Які теоретичні і практичні аспекти проблеми взаємозв'язку добра і зла?
- Який зміст ідеалу милосердної любові? У чому відмінність любові - агапе від любові-еросу?
- Тестове завдання 1. Такі моральні регулятори, як звичай первісного тальйону, золоте правило моральності, традиції філантропійної діяльності, поступово, один за одним, виникають у людському суспільстві. Обґрунтуйте, в чому полягає гуманістична цінність кожного такого регулятора і поясніть, чи може їх розвиток свідчити про зростання гуманності в стосунках між людьми:
 - первісний тальйон (обов'язок кровної помсти: “життя за життя”, “око за око”, “кров за кров” тощо);
 - золоте правило моральності (“Не роби іншим того, чого сам собі не бажаєш” та інші варіанти);
 - філантропія (доброчинна діяльність організацій, держави, окремих людей з метою допомоги дітям, старим, інвалідам, безробітним, бідним і знедоленим).
- Тестове завдання 2. Виділіть з перелічених етичних вчень натуралістичні школи (напрямки) етики:
 - етичне вчення Епікура; б) етика гедонізму; в) утилітаристське вчення; г) етика Аристотеля; г) евідемоністичний напрямок етики; д) етичні погляди Геракліта; е) етика кініків; є) етичне вчення Аристіппа; ж) етика Конфуція; з) етика стоїків.
- Тестове завдання 3. Виокремте з наведених нижче суджень характерні риси моралі:
 - предмет, що його вивчає етика;
 - соціальна інституція, що виконує функцію регулювання поведінки людей;
 - діє у всіх сферах суспільного життя;
 - виконується силою офіційного авторитету;
 - форма суспільної свідомості;
 - постає у формі безособових вимог, що однаково звернені до всіх;
 - забезпечується дієвість норм за допомогою державного примусу;

- є) вчинки і поведінка людей оцінюються на підставі загальних норм і цінностей, що підкріплені силою масового прикладу, звичаю, громадської думки.

Варіант № 19.

1. У чому полягає імперативність моралі?
2. Яка можлива аргументація положення про те, що краще бути об'єктом несправедливого ставлення, ніж самому творити несправедливість?
3. Тестове завдання 1. Які історичні та філософсько-богословські чинники призвели до виникнення релігійної схоластичної етики? Виберіть правильні відповіді:
 - а) злиття церкви з панівним класом феодалів;
 - б) розвиток міського способу життя, зростання торгівлі, ремісничо-цехових відносин;
 - в) утвердження церкви як виконавця загального синтезу моралі;
 - г) необхідність розірвати з патріотичною етикою;
 - г) потреба “примирити” Бога з гріховним світом, віру з розумом;
 - д) необхідність реабілітувати певні земні цілі та дії людей;
 - е) прагнення перейти від морального радикалізму патристичної етики до морального компромісу;
 - є) необхідність знайти вихід з багатовікової кризи шляхом розвитку філософської культури і просвіти.
4. Тестове завдання 2. Вкажіть, коли (в яких сторіччях) формуються названі нижче етапи схоластичної етики:
 - а) рання схоластична етика, що характеризується впливом неоплатонізму (Еріугена, Ансельм Кентерберійський);
 - б) “класична” (зріла) схоластична етика, в якій панував “християнський аристотелізм” (Альберт Великий, Фома Аквінський);
 - в) пізня схоластична етика, що критично ставилася до томізму (Дунс Скот, Уільям Оккам);
 - г) етика неосхоластичного періоду, що розвивалася під впливом ідеологічної боротьби між католицькими неосхоластами (Ф. Суарес) і протестантськими богословами (Ф. Меланхтон);
 - г) сучасна схоластична етика, що її розробляють різні школи католицької філософії (Ж. Марітен, Е.А. Жільсон).
5. Тестове завдання 3. Виділіть окремо оптимістичні та песимістичні твердження щодо гуманності в моральному житті людини і поясніть, наскільки вони правомірні:
 - а) Ідеал культурної людини є нічим іншим, як ідеалом особи, котра за будь-яких умов зберігає справжню людяність (А. Швейцер);
 - б) Страждання, хвороба, коли бачиш невизнану людську гідність, принижено з наміром і ще більше без наміру, – це те, що називають гуманністю (В.Г. Белінський);
 - в) Людяність – це осмислене почуття; тільки виховання його розвиває та зміцнює (К.А. Гельвецій);

- г) Гуманність є тільки звичкою, плодом цивілізації. Вона може зовсім зникнути (Ф.М. Достоєвський);
- г) Людина – це загадка, і засадовим стосовно людяності завжди є схилення перед цією загадкою (Т. Манн);
- д) Оптимізм уявляється мені не тільки безглуздом, але й справді безсовісним світоглядом, гірким клином над невимовними стражданнями людства (А. Шопенгауер);
- е) Є небезпека, що через занадто самовпевнене життєлюбство життя втратить багато з того, що надає йому вищої цінності (Б. Рассел);
- є) Ніщо так не запалює, як свідомість свого безнадійного становища (А. Камю).

Варіант № 20.

1. Як співвідносяться ціннісні та імперативні характеристики моралі?
2. Який зміст принципу "Від кожного – по здатності, кожному – по потребі" з точки зору теорії справедливості? Які можливі інші принципи розподільчої справедливості?
3. Тестове завдання 1. Назвіть характерні риси етичної думки періоду переходу від первісної общини до класового суспільства. Виділіть правильні відповіді і поясніть їх:
 - а) формується самостійна моральна свідомість, що відрізняється від фактичних звичаїв;
 - б) етична думка прагне впорядкувати хаос реальних моральних відносин, руйнівної приватновласницької практики;
 - в) моральне життя дедалі більше “подвоюється”, постає в етичних пошуках як протилежність обов’язкового (добра) і суцього (зла);
 - г) етична думка віддзеркалює суспільну потребу обґрунтувати мораль панівного класу як загальнозначущу засаду морального життя суспільства;
 - г) етичні ідеї спрямовані на обґрунтування можливості і необхідності морального синтезу ціннісно розколотого суспільства; етика відіграє суперечливу роль – бути розумом нерозумного світу;
 - д) від самого початку в етичній думці виникає потужний соціально-критичний потік, що стимулює аналіз моральної дійсності з боку прогресивних соціальних сил;
 - е) фактично етика виникає як ідеологічний феномен, який одразу ж постає у вигляді самостійної галузі знання й започатковує свою особливу історію розвитку.
4. Тестове завдання 2. Такі регулятивні поняття моралі, як “норма”, “правило”, “заборона”, “вимога”, “принцип” досить близькі функціонально і за своїм змістом певним чином пов’язані. Виділіть правильні відповіді:
 - а) вони можуть бути об’єднані загальним світоглядним змістом;
 - б) в них відбиваються ідеали, взірці поведінки, уявлення людей про сенс життя, щастя;
 - в) сукупність цих понять складає моральну діяльність людини;

- г) їх об'єднує духовна, моральна культура суспільства або певного етносу, соціальної групи;
 - г) ці поняття знаходяться в певній ієрархії, одна норма в якій-небудь ситуації може входити в протиріччя з іншою, підпорядковувати її;
 - д) разом ця сукупність понять дає статичний “зріз” побудови моральної свідомості;
 - е) усвідомлена сукупність цих понять може скласти моральність класу або якогось соціального загалу.
5. Тестове завдання 3. Нижче наводяться поняття і думки, яких нерідко торкається в своєму етичному вченні Августин Блаженний (IV-V ст.). Вкажіть, які з них він утверджує і розвиває (1), а які заперечує, критикує (2):
- а) Бог є джерелом і критерієм моральності;
 - б) справжня мораль протилежна земній чуттєвості;
 - в) повнота добра втілена в Богові;
 - г) джерело зла – прабатьківський гріх;
 - г) утвердження активності особи і свободи волі;
 - д) кожний з людей є рабом Божим;
 - е) прагнення до земного щастя;
 - є) мудрість і досконалість людини в античному розумінні;
 - ж) земна, людська справедливість;
 - з) християнський аскетизм;
 - и) спасіння людини залежить не від її моральності, а тільки від Бога.

Варіант № 21.

1. Які основні підходи до проблеми співвідношення належного й цінного в історії філософії?
2. Який сенс тези про єдність прав і обов'язків?
3. Тестове завдання 1. Що означає поняття “калокагатія”?
 - а) єдність етичного та естетичного, отождошення Добра з Красою; б) незворушність духу, душевний спокій; в) збіг розумного і морального;
 - г) Не роби того, що допикатиме тобі на смертному одрі (давньоіндійський афоризм); г) Так треба в світі жити, щоб лиха не чинити (українське прислів'я); д) Якщо хочеш жити для себе, живи для інших (Сенека); е) Хто хоче прийняти сенс життя як зовнішній авторитет, той закінчує тим, що за сенс життя приймає нісенітницю власної сваволі (В.С. Соловйов); є) Вік живи – вік навчайся того, як потрібно жити (Сенека).
4. Тестове завдання 2. Виокремте поняття етики із сукупності понять різних наук:
 - а) добро; б) суспільна свідомість; в) щастя; г) моральність; г) соціальна установка;
 - д) гідність; е) суспіль; є) манери; ж) права людини;
 - з) сенс життя; и) совість; і) трагічне; ї) професійні кодекси спілкуван;
 - й) виробничі відносини; к) благодіяння; л) гедонізм; м) ідеал особи; н) моральна діяльність.

5. Тестове завдання 3. Нижче наведені короткі визначення (характеристики) головних категорій моральної свідомості та етики, які ще інколи називають “вічними цінностями” або “вічними критеріями” моральності людини (наприклад, добро, совість, честь та ін.). Назвіть категорії згідно з визначеннями і аргументуйте відповіді:
- а) добровільно прийнята індивідом моральна повинність перед собою, родиною, колективом, суспільством. Викликається моральною необхідністю, постає як внутрішня потреба, життєве правило, принцип;
 - б) найзагальніша форма оцінки морального, відмежування його від неморального. Віддзеркалює морально позитивне, гуманне, справедливе в життєдіяльності людини і суспільства та велить підтримувати його і зміцнювати;
 - в) моральний регулятор, в якому відбивається самосвідомість і самопочуття особи, її здатність до самоконтролю, є власним моральним охоронцем індивіда в будь-яких ситуаціях, здатним вершити внутрішній суд над ним. Людина сама себе і судить, і карає, і мучиться від свого ж присуду;
 - г) моральна цінність, яка встановлюється людиною стосовно самої себе, так само як і суспільством. Ця категорія людської моральності визначається на засадах рівності всіх людей взагалі незалежно від соціального становища або роду діяльності. Індивід оцінюється безвідносно до його соціальної функції та ролі. З цього боку рівні професор і студент, міністр і робітник;
 - г) категорія, що допомагає зрозуміти, для чого потрібна діяльність індивіда, як йому домогтися з'ясувати своє призначення, “таємниці” свого життя. Можна реалізувати себе в творчій праці, сприяти розв’язанню нагальних проблем суспільства або створити міцну сім’ю і жити для неї; можна здійснювати престижну програму дій, поставити гедоністичні цілі тощо;
 - д) моральна цінність особи, що впливає з її конкретного суспільного становища, роду діяльності та моральних заслуг, що визнаються за нею. Індивід оцінюється диференційовано, що знаходить відображення в його репутації, яку він намагається підтримувати;
 - е) стан людини, що відповідає її найбільшій задоволеності умовами життя, повнотою та осмисленістю свого існування, здійсненням свого людського призначення. Зміст цієї особистісної моральної цінності залежить від вимог, які людина висуває до світу, від здатності боротися за їх реалізацію і від результатів цієї боротьби.

Варіант № 22.

1. У чому виражається універсальність (загальність) моральних приписів?
2. Як співвідноситися справедливості з іншими чеснотами?
3. Тестове завдання 1. Яка головна соціальна функція моралі?
 - а) пізнавальна; б) світоглядна; в) виховна; г) терапевтична; д) регулятивна.

4. Тестове завдання 2. З іменем якого мислителя ввійшов в історію етичної думки термін “категоричний імператив”?
а) Сенеки; б) Томи Аквінського; в) Канта.
5. Тестове завдання 3. Виділіть головну смислову формулу таліону:
а) “Якщо вдарили по одній щоці, то підстав і другу”; б) “За зло треба платити добром”; в) “Око за око, зуб за зуб”.

Варіант № 23.

1. У чому полягає спільність і відмінність між соромом і совістю?
2. Які можливі уявлення про справедливість в сфері моралі, права і соціально-економічних відносин?
3. Тестове завдання 1. Хто з мислителів розрізняв мораль і моральність?
а) Діоген; б) Абеляр; в) Гегель; г) Фейєрбах.
4. Тестове завдання 2. Кому з видатних моралістів світу належить відповідь: “Коли учні запитали вчителя: “Чи правильно, коли кажуть, що за зло потрібно платити добром?”, то він сказав: “А чим тоді платити за добро? За зло слід платити по справедливості, а за добро – добром”?
а) Будді; б) Конфуцію; в) Ісусу Христу; г) Кальвін.
5. Тестове завдання 3. Назвіть головний моральний принцип Біблії Нового Заповіту:
а) справедливість; б) гріховність; в) любов; г) вседозволення.

Варіант № 24.

1. Як може бути витлумачено вимога “бути чесним у темряві”?
2. Наскільки обґрунтовано застосування вимог морального характеру до підприємців в їх професійній діяльності?
3. Тестове завдання 1. Хто вперше виділив етику в окрему галузь знання?
а) Сократ; б) Конфуцій; в) Аристотель.
4. Тестове завдання 2. Назвіть характерні риси етичної думки періоду переходу від первісної общини до класового суспільства. Виділіть правильні відповіді і поясніть їх:
 - а) формується самостійна моральна свідомість, що відрізняється від фактичних звичаїв;
 - б) етична думка прагне впорядкувати хаос реальних моральних відносин, руйнівної приватновласницької практики;
 - в) моральне життя дедалі більше “подвоюється”, постає в етичних пошуках як протилежність обов’язкового (добра) і суцього (зла);
 - г) етична думка віддзеркалює суспільну потребу обґрунтувати мораль панівного класу як загальнозначущу засаду морального життя суспільства;
 - г) етичні ідеї спрямовані на обґрунтування можливості і необхідності морального синтезу ціннісно розколотого суспільства; етика відіграє суперечливу роль – бути розумом нерозумного світу;

- д) від самого початку в етичній думці виникає потужний соціально-критичний потік, що стимулює аналіз моральної дійсності з боку прогресивних соціальних сил;
 - е) фактично етика виникає як ідеологічний феномен, який одразу ж постає у вигляді самостійної галузі знання й започатковує свою особливу історію розвитку.
5. Тестове завдання 3. Такі регулятивні поняття моралі, як “норма”, “правило”, “заборона”, “вимога”, “принцип” досить близькі функціонально і за своїм змістом певним чином пов’язані. Виділіть правильні відповіді:
- а) вони можуть бути об’єднані загальним світоглядним змістом;
 - б) в них відбиваються ідеали, взірці поведінки, уявлення людей про сенс життя, щастя;
 - в) сукупність цих понять складає моральну діяльність людини;
 - г) їх об’єднує духовна, моральна культура суспільства або певного етносу, соціальної групи;
 - ґ) ці поняття знаходяться в певній ієрархії, одна норма в якій-небудь ситуації може входити в протиріччя з іншою, підпорядковувати їй;
 - д) разом ця сукупність понять дає статичний “зріз” побудови моральної свідомості;
 - е) усвідомлена сукупність цих понять може складати моральність класу або якогось соціального загалу.

Варіант № 25.

1. Які основні значення слова "свобода"? Чому свобода може тлумачитися і як свавільний бунт, і як можливість творчості?
2. Які види справедливості виділяв Аристотель?
3. Тестове завдання 1. Яка головна соціальна функція моралі?
 - а) пізнавальна; б) світоглядна; в) виховна; г) терапевтична; д) регулятивна.
4. Тестове завдання 3. З іменем якого мислителя ввійшов в історію етичної думки термін “категоричний імператив”?
 - а) Сенеки; б) Томи Аквінського; в) Канта.
5. Тестове завдання 3. Нижче наведені короткі визначення (характеристики) головних категорій моральної свідомості та етики, які ще інколи називають “вічними цінностями” або “вічними критеріями” моральності людини (наприклад, добро, совість, честь та ін.). Назвіть ці категорії згідно з визначеннями і аргументуйте свої відповіді:
 - а) добровільно прийнята індивідом моральна повинність перед собою, родиною, колективом, суспільством. Викликається моральною необхідністю, постає як внутрішня потреба, життєве правило, принцип;
 - б) найзагальніша форма оцінки морального, відмежування його від неморального. Віддзеркалює морально позитивне, гуманне, справедливе в життєдіяльності людини і суспільства та велить підтримувати його і зміцнювати;

- в) моральний регулятор, в якому відбивається самосвідомість і самопочуття особи, її здатність до самоконтролю, є власним моральним охоронцем індивіда в будь-яких ситуаціях, здатним вершити внутрішній суд над ним. Людина сама себе і судить, і карає, і мучиться від свого ж присуду;
- г) моральна цінність, яка встановлюється людиною стосовно самої себе, так само як і суспільством. Ця категорія людської моральності визначається на засадах рівності всіх людей взагалі незалежно від соціального становища або роду діяльності. Індивід оцінюється безвідносно до його соціальної функції та ролі. З цього боку рівні професор і студент, міністр і робітник;
- г) категорія, що допомагає зрозуміти, для чого потрібна діяльність індивіда, як йому домогтися з'ясувати своє призначення, "таємниці" свого життя. Можна реалізувати себе в творчій праці, сприяти розв'язанню нагальних проблем суспільства або створити міцну сім'ю і жити для неї; можна здійснювати престижну програму дій, поставити гедоністичні цілі тощо;
- д) моральна цінність особи, що впливає з її конкретного суспільного становища, роду діяльності та моральних заслуг, що визнаються за нею. Індивід оцінюється диференційовано, що знаходить відображення в його репутації, яку він намагається підтримувати;
- е) стан людини, що відповідає її найбільшій задоволеності умовами життя, повнотою та осмисленістю свого існування, здійсненню свого людського призначення. Зміст цієї особистісної моральної цінності залежить від вимог, які людина висуває до світу, від здатності боротися за їх реалізацію і від результатів цієї боротьби.

Зразок оформлення титульної сторінки

Міністерство освіти та науки України
Національна металургійна академія України
Інститут інтегрованих форм навчання
Кафедра економіки і соціально-гуманітарних дисциплін

ІНДИВІДУАЛЬНА РОБОТА

з дисципліни “Етика та естетика”

Варіант 1

Виконав:

студент гр. МН 903-14 Н

Петров А.С.

/ підпис /

Перевірив:

к.е.н, доц.

Кузнецов О.А.

/ підпис /

Дніпро 2016

3 ПИТАННЯ ДЛЯ ПІДГОТОВКИ ДО ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ

1. Предмет етики.
2. Завдання етики на сучасному етапі розвитку суспільства.
3. Поняття моралі. Соціальні функції моралі.
4. Походження і природа моралі. Порівняльний аналіз ідеалістичних, натуралістичних і діалектико-матеріалістичних концепцій.
5. Мораль як специфічне відображення відносин між людьми. Ціннісний характер морального знання.
6. Основні види моральних вимог: звичай, правила поведінки, моральна норма, принципи. Моральний ідеал.
7. Специфіка моральної регуляції поведінки. Мораль і інші форми свідомості (політика, право та релігія).
8. Історичні і соціальні аспекти моралі.
9. Співвідношення конкретно-історичного, класового, національного і загальнолюдського в моралі.
10. Питання істинності моралі як суспільної свідомості.
11. Проблема моралі майбутнього.
12. Свіість як індивідуальна моральна позиція, як моральна здібність. Роль виховання і самовиховання в її формуванні.
13. Функції совісті і їх прояви.
14. Моральна оцінка вчинку, її місце в регуляції поведінки. Форми вираження моральної оцінки.
15. Зміст понять моралі, морального ставлення до людини, моральних відношень (стосунків), вчинків, поведінки.
16. Добро і зло як моральні цінності. Критерії добра.
17. Моральний обов'язок. Види обов'язку. Дійсне і формальне виконання обов'язку.
18. Честь і гідність. Роль істинного і хибного усвідомлення в регулюванні поведінки.
19. Щастя як моральне явище.
20. Колективізм та індивідуалізм як моральні принципи і особисті якості.
21. Гуманізм як принцип і особиста якість.
22. Патріотизм, інтернаціоналізм і націоналізм як моральні принципи і якості особистості.
23. Сумлінне ставлення до праці і недоторканість власності як моральні принципи. Працьовитість і бережливість.
24. Професійна мораль. Її зв'язок з суспільною мораллю.
25. Педагогічна етика як різновид професійної етики, її предмет і завдання.
26. Педагогічна етика про моральні якості педагога.
27. Педагогічний такт, його прояви у відносинах вчителя з учнями, батьками, колегами, адміністрацією школи.
28. Культура поведінки. Внутрішня і зовнішня культура.
29. Правила "гарного тону", етикет. Манери, критерії їх краси.

30. Моральне виховання: суть, завдання і роль у всебічному розвитку особистості.
31. Предмет естетики.
32. Завдання естетики на сучасному етапі розвитку суспільства.
33. Естетичне відношення як вид духовно-практичного освоєння дійсності людиною. Естетична потреба як його основа.
34. Прекрасне, красиве, потворне як цінності.
35. Зв'язок прекрасного з цінностями інших суспільних відношень (корисним, добрим, істинним, справедливим тощо).
36. Комічне як естетичне явище. Комічне в дійсності і мистецтві.
37. Трагічне як естетичне явище. Трагічне в дійсності і мистецтві.
38. Конкретно-історичний характер естетичних цінностей, єдність в них загальнолюдського, національного, класового.
39. Естетична цінність природи.
40. Краса людини: духовна і фізична.
41. Краса фізичної і розумової праці. Краса поведінки.
42. Краса побуту.
43. Краса навчально-виховного процесу.
44. Структура естетичного ставлення людини до дійсності.
45. Естетичне сприймання і оцінювання як процеси відображення естетичних цінностей.
46. Естетичний смак як оцінна здібність. Естетичний ідеал.
47. Естетичні почуття і оцінні судження як форми вираження оцінок.
48. Естетична перетворююча діяльність як спосіб естетичного освоєння дійсності. Специфіка естетичної діяльності у сфері матеріального виробництва, науки, поведінки, релігії, спорту.
49. Мистецтво як вид естетичного відображення і перетворення дійсності.
50. Предмет художнього відображення.
51. Специфіка художнього образу.
52. Художній задум і зміст художнього твору. Тема та ідея твору.
53. Художні засоби, їх зображально-виражальна природа. Художня мова мистецтв.
54. Художня форма, її елементи.
55. Співвідношення змісту і форми в художньому творі.
56. Творчий метод митця. Художні напрямки і течії в мистецтві.
57. Основні характеристики реалізму, натуралізму і формалізму як художніх напрямків.
58. Система видів мистецтва. Класифікації видів мистецтва.
59. Функції мистецтва: пізнавальна, виховна, комунікативна, естетична.
60. Естетичне виховання: сутність, завдання, місце у всебічному розвитку особистості.

4 ПЕРЕЛІК РЕКОМЕНДОВАНОЇ НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

4.1 Основна література

1. Адорно Т. Теорія естетики. - К.: Видавництво Соломії Павличко, 2002.
2. Естетика: підручник / Л. Т. Левчук, В. І. Панченко, О. І. Оніщенко, Д. Ю. Кучерюк. - 2-е вид., доп. і перероб. - К.: Вища школа, 2006.
3. Етика. Естетика. Практикум: Навч. посіб. / За ред. Л.Г. Дротянко, Н.М. Сухової. - К.: Книжкове вид-во НАУ, 2005.
4. Етика: навч. посіб. / Н. М. Вознюк, М.Є. Люлько, О.А. Лященко - К.: Центр учбової літератури, 2008.
5. Етика: Навчальний посібник / В. О. Лозовий, М.І. Панов, О.А. Стасевська, М.Б. Ценко. - К. : ЮрінкомІнтер, 2003 .
6. Естетика: Навч. посібник / М.П. Колесніков, О. В. Колесникова, В.О. Лозовий, Н. Г. Чибісова, О.В. Шило. - К.: ЮрінкомІнтер, 2003.
7. Малахов В.А. Етика. - К.: Либідь, 2006.
8. Тофтул М. Г. Етика: Навчальний посібник. - К.: «Академія», 2005.

4.2 Додаткова література

1. Иванов В.Г. Этика: учебное пособие: В 2 ч. - СПб: ГУП, 2003.
2. История этических учений /Под общей ред. А.А. Гусейнова. – М., 2003.
3. Попов Л.А. Этика: Курс лекций. – М.: Центр, 1998.
4. Разин А.В. Этика. – М.: Гардарики, 2001.
5. Розанова В. Психология управления. – К., 2005.
6. Философский энциклопедический словарь. – М.: ИНФРА-М, 2005.
7. Швейцер Р. Культура и Этика. – М.: Издательство, 1985.
8. Эстетика: Учебное пособие для вузов/Под ред. А.А. Радугина. – М.: Центр, 2000.
9. Этика. Эстетика: практикум: Учебное пособие / Ю.Н. Тарасов. – 2-е изд., - М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2006.
10. Яковлев Е. Г. Эстетика: Учебное пособие. – М.: Гардарики, 2003.